

Seda KIRDAR¹

Araştırmacı, Dış Politika Çalışmaları

Selim KORU²

Araştırmacı, Dış Politika Çalışmaları

ABD'NİN YENİ İRAN YAPTIRIMLARI VE KÜRESEL ETKİ ALANI

2012 yılı, nükleer programından dolayı İran'ın Batı dünyası ve kendi bölgesindeki ülkelerle arasındaki gerilimi her geçen gün daha da arttırdığı bir yıl olarak başladı. İran, nükleer programının yalnızca barışçıl amaçlarla kullanılacağını ileri sürse de ABD öncülüğündeki Batı ülkeleri programın BM yasalarındaki saydamlık şartına uymadığını söyleyerek İran'ın esas niyetinin nükleer silah üretmek olduğunu belirtiyorlar. Bu nedenle de ekonomik yaptırımlarla İran'ın hareket kabiliyetini kısıtlamayı amaçlıyorlar.

Geçmişte de BM, ABD ve AB'nin girişimleriyle İran'ın nükleer sürecini yavaşlatmak için bir dizi yaptırımlar uygulanmaya geçirilmişti. Ancak Aralık 2011'de ABD Kongresi'nde kabul edilen son yaptırım kararı şimdiye kadar öngörülen yaptırımların en kapsamlısı olarak değerlendiriliyor. Etkin bir şekilde uygulandığı takdirde bu yaptırımların yalnız İran'ın değil, aynı zamanda bölgenin de enerji ticaretini ciddi anlamda etkileyerek var olan dengeleri değiştireceğine kesin gözle bakılıyor.

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1195/Seda+Kirdar>

² <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1206/Selim+Koru>

ABD'nin Stratejisi ve Yaptırımlara Yaklaşımı

ABD'nin genel stratejisi nükleer bir İran'ı sınırlandırmaya çalışmaktansa, bu ülkenin nükleer silah edinmemesini sağlamaya yönelik tedbirler almak. Bu düşünce tarzının Amerikan yönetiminin her kademesi için geçerli olduğu söylenebilir. ABD Başkanlık seçimleri yaklaştıkça Cumhuriyetçilerde İran kozunu sıkça telaffuz ediyorlar. Cumhuriyetçi Parti adaylarından Ron Paul ve Jon Huntsman dışındaki tüm adaylar, seçildikleri takdirde, nükleer silaha sahip bir İran'a saldırıda bulunacaklarını beyan etti. Hatta seçimin mutlak galibi olarak görünen Mitt Romney "Obama tekrar seçilirse İran'ın nükleer silahı olacaktır; ancak ben seçilirim bu ülkenin nükleer silah sahibi olmasına kesinlikle izin vermeyeceğim" diyerek kendisine olan desteği arttırmaya çalışıyor.³ Aynı düşünce ile Cumhuriyetçi Senatör Lindsey Graham ve Bağımsız Senatör Joe Lieberman da İran'a karşı "containment", yani nükleer güce izin veren ama sınırlamaya çalışan politikaya karşı çıkan bir Senato kararı teklifi verdiler.⁴

Başkan Obama yönetimi de muhalefet ile aynı duruşta ve İran'ın nükleer silah elde etmesinin kırmızı çizgiyi geçmek anlamına geleceğini söylüyor. Savunma Bakanı Leon Panetta "İran'ın nükleer silah elde etmesini engellemek için ne gerekiyorsa yapacağız" diyerek askeri müdahale ihtimalinin de masadaki seçeneklerden biri olduğunu teyit etti.⁵ Ancak Obama yönetimini muhalefetten ayıran nokta, İran'ın nükleer silah kapasitesini geliştirmekte olduğuna ilişkin henüz ciddi bir kanıtın bulunmadığını söyleyerek sorunu ekonomik ve diplomatik kanallardan çözme çabalarını sürdürmesi.

Gelinen noktada Washington, ekonomik yaptırımları güçlendirerek uygulamaya geçirmeye karar verdi. Oy birliğiyle onaylanan son yaptırım yasa tasarısının mimarları ise Demokrat Senatör Robert Menendez ve Cumhuriyetçi meslektaşısı Mark Kirk. 31 Aralık 2011 tarihinde yürürlüğe giren yaptırımlar İran'ın enerji ve finans sektörlerinin dış dünya ile bağlantısını zayıflatmayı amaçlamakta.⁶ Yasaya göre İran Merkez Bankası ve belli başlı İran mali kuruluşları ile ciddi ölçüde işlem yapan banka ve finans kuruluşlarının ABD hesapları engelleniyor. Yürürlüğe girişinden 60 gün sonra yasa sadece petrol dışı ürünlere ilişkin özel finans kuruluşlarına uygulanacak,⁷ 180 gün sonra ise petrol alımıyla ilgili özel ve kamusal finans kuruluşları da yasa kapsamına alınacak, böylece yaptırımların etki alanı genişlemiş olacak. Bu süreden sonra İran'dan petrol alımını azaltmayı sürdüren, bununla birlikte belirtilen sürede kararlaştırılan miktara ulaşamayan stratejik önem taşıyan ülkeler için yasada 180 günlük ek süre tanınıyor. Ancak bu

³"Romney, Gingrich at GOP Debate: We'd Go to War to Keep Iran from Getting Nuclear Weapons", Brian Montopoli, CBS News, 13 Kasım 2012, http://www.cbsnews.com/8301-503544_162-57323686-503544/romney-gingrich-at-gop-debate-wed-go-to-war-to-keep-iran-from-getting-nuclear-weapons/, erişim tarihi: 26 Ocak 2012.

⁴"Lieberman, Graham Warn of a Nuclear Iran", Scott Wong, 11 Ocak 2012, Politico, <http://www.politico.com/blogs/on-congress/2012/01/lieberman-and-graham-warn-of-a-nuclear-iran-110493.html>, erişim tarihi: 26 Ocak 2012.

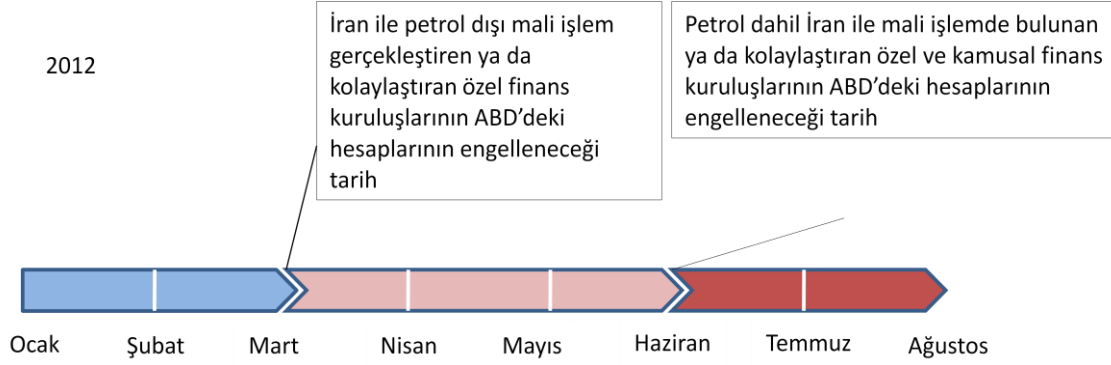
⁵"Panetta: Iran Will Not Be Allowed Nukes", Scott Pelley, CBS News, 19 Aralık 2011, http://www.cbsnews.com/8301-18563_162-57345322/panetta-iran-will-not-be-allowed-nukes/?tag=cbsContent;cbsCarousel, erişim tarihi: 26 Ocak 2012.

⁶ Yaptırım yasası ABD Silahlı Kuvvetlerinin 2012 Ulusal Savunma Yetki Yasası'nın 1245'inci maddesi altındadır.

⁷ Yaptırımların tümü tıbbi, gıda ve ilaç malzemeleri hariçtir.

zamanın tanınması için de Başkan'ın her 60 günde bir Kongreye rapor sunması gerekiyor.⁸

Yaptırımların mantığı özel ve kamusal kurumları ABD ve İran arasında bırakarak bir tercihe zorlamak. Özel kurumlar ABD ile bağlarını koparmamak için devletin doğrudan müdahalesi olmadan İran ile bağlarını kesecekler. Dolayısıyla yaptırım ABD ve İran arasında olmasına rağmen ABD'nin küresel finans ve ticari etkisi üzerinden bütün dünyayı etkileyecek.

Bu kararın ardından yaptırım uygulanacak ilk üç firmanın, petrol ürünü tedarikçisi Çin kamu şirketi Zhuhai Zhenrong, Singapur merkezli Kuo Oil PTE ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde faaliyet gösteren bağımsız enerji şirketi FAL Oil olduğu açıklandı.⁹ 23 Ocak 2012 tarihinde de İran'ın üçüncü büyük bankası olan İran Tejarat Bankası'na yaptırım uygulanmaya başlanacağı duyuruldu.¹⁰ ABD Hazine Bakanlığı'nın yaptığı açıklamada da İran Tejarat Bankası'nın sahibi olduğu Belarus'ta bulunan Trade Capital Bankası'nın, İran bankaları ve şirketlerine finansal hizmet sağladığı gerekçesiyle kara listeye alındığı bildirildi.¹¹ Yaptırım kararlarının uygulandığı bu şirketlerin farklı bölgelerden seçilmesi anlamlı. ABD bu şirketleri açıklarken, bir yandan da yaptırımlarının geniş bir coğrafyayı etkilediğini ve İran'ın çevresi ile olan bağlarını zayıflatmayı hedeflediğini duyurdu.

Ancak yaptırımların uygulanmasına ilişkin ayrıntılarda bazı tereddütlü noktalar bulunuyor. Kirk-Menendez Yasası tüm senatörlerin desteğini aldı ama Obama yönetiminin, yasaya tam destek verdiği söylenemez.¹² Yasa tasarısı sırasında girişimi önce destekleyen, sonra

⁸ National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2012 /Signed into law on December 31/

<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/F?c112:7:./temp/~c112NAhppM:e1052702>

⁹"Three Companies Sanctioned Under the Amended Iran Sanctions Act", Bureau of Economic, Energy and Business Affairs US Department of State, 12 Ocak 2012, <http://www.state.gov/e/eb/rls/fs/2012/180645.htm>, erişim tarihi: 24 Ocak 2012.

¹⁰ "Treasury Designates Major Iranian State-Owned Bank.Action Strikes at One of Iran's Few Remaining Access Points to the Global Financial System", Press Center, Department of the Treasury, 23 Ocak 2012, <http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1397.aspx>, erişim tarihi: 24 Ocak 2012.

¹¹ibid.

¹²"Iran Sanctions Amendment Emerges from Conference Largely Intact", Josh Rogin, Foreign Policy, 13 Aralık 2011,

http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2011/12/13/iran_sanctions_amendment_emerges_from_conference_largely_intact, erişim tarihi: 26 Ocak 2012.

geri adım atan yönetim, bazı kritik mütteliklerini bu yasa ile sıkıntıya sokacağından endişeli görünüyor. Başkan Obama, sonuçta yaptırımları da içinde barındıran yasa paketini onayladı. Ancak bu konuda yaptığı bir konuşmada yasanın "anayasal dış ilişkileri yürütme hakkını" kısıtlayabileceğini, bu nedenle yasanın bazı maddelerini bağlayıcı olarak görmeyeceğini açıkladı.¹³ Bu durumda uygulamada yönetimin ikili ilişkilerde esneklik göstermesi ihtimali bulunuyor. Ancak oylamaya katılan 100 kişinin oy birliği ile geçen Kirk-Menendez Yasası'na bu şekilde karşı gelmesi Obama'nın ikinci kez başkan seçilme şansını ciddi şekilde zedeleyebilir.

ABD'nin yeni yasasına ek olarak Avrupa Birliği de 23 Ocak'ta İran petrolüne yaptırım uyguladı. Karar, İran'la yeni petrol anlaşmalarının yapılmasını yasaklarken, eski anlaşmaların Temmuz ayına kadar yürürlükte kalmasına izin vermekte. AB aynı zamanda İran Merkez Bankası'nın bölgesindeki hisselerini dondurarak işlemlerini önemli anlamda kısıtladı. AB içinde Yunanistan gibi petrolünün %30'undan fazlasını İran'dan alan ülkeler yaptırımların bir yıl kadar bir süre içinde devreye girmesini isterken, Fransa gibi merkez ülkeler daha sıkı bir uygulama konusunda hemfikir.

Hürmüz Boğazı ve Dünya Enerji Piyasasının Tepkisi

Yaptırımlar petrol piyasasında fiyatların daha da artacağına dair bir endişeye yol açtı. IMF'nin 25 Ocak'ta yayınladığı raporuna göre İran yaptırım uygulayan ülkelere petrol ihracatını kestiği takdirde ham petrolün fiyatı %30 artabilir.¹⁴ İran dünyanın üçüncü büyük petrol rezervinin sahibi. Petrol fiyatlarını belirleyebilen ender ülkelerden biri olan İran'ın günlük toplam petrol ihracatı 2.5 milyon varil.¹⁵ Umman Körfezi ve Basra Körfezi'ni bağlayan Hürmüz Boğazı ise petrol nakliyatında en işlek geçiş noktası. Boğaz'dan günlük 17 milyon varil petrol taşınmakta.¹⁶

ABD'nin yaptırımları üzerine İran, Deniz Kuvvetleri'ni bölge etrafında toplayarak Boğaz'ı kapatıp, dünya petrol fiyatlarını yükseltmekle tehdit etti. ABD'nin Bahreyn'deki beşinci filosu ve birçok askeri birimi bölgede ve uzun zamandır olası senaryolara hazırlanmaktadır. ABD askeri kuvvetlerinin Basra Körfezi'ndeki etkisine bakıldığında İran'ın Hürmüz Boğazı'nı kapatma ihtimali düşük olsa da bölgedeki hareketlilik petrol fiyatlarını yükseltmiş durumda. Henüz yeni krizden çıkan ABD'nin ekonomisi petrol fiyatları yükseldiği takdirde tekrar krize sürüklenecek. İran yönetimi özellikle seçim yılında Başkan Obama'nın böyle bir risk almayacağını umuyor olabilir. Dolayısıyla Hürmüz Boğazı'nda

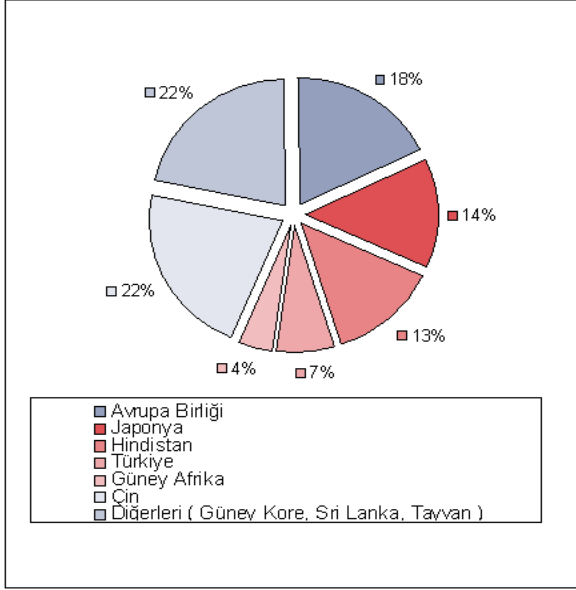
¹³ibid.

¹⁴"IMF: Halt in Iran Oil Could Push Crude Up 30 Percent", Reuters, Lesley Wroughton, Timothy Gardner, 25 Ocak 2012, <http://www.reuters.com/article/2012/01/25/us-imf-oil-iran-idUSTRE80O1LH20120125>, erişim tarihi: 26 Ocak 2012.

¹⁵"Iran Facts and Figures", Source:Annual Statistical Bulletin 2010/2011 Edition, , OPEC http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/163.htm, erişim tarihi: 26 Ocak 2012.

¹⁶"World Oil Transit Checkpoints, Strait of Hormuz", Independent Statistics and Analysis, US Energy Information Administration, 30 Aralık 2011, <http://205.254.135.7/countries/regions-topics.cfm?fips=WOTC>, erişim tarihi: 22 Ocak 2012.

sıcak çatışma ihtimali ve bunun küresel piyasalara olası etkisi İran'ın elinde bir koz olarak bulunuyor.

İran petrolü bölgede kaliteli ve uygun fiyatıyla biliniyor. 2011'deki 2.5 milyon varillik yıllık petrolün %22'si Çin'e, %18'i AB'ye, %14'ü Japonya'ya ve %13'ü Hindistan'a ihraç edildi.¹⁷ ABD'nin yaptırım kararlarından sonra Çin, bunun bir çözüm olmayacağını ve İran'ın nükleer enerji sorununun diyalog ve müzakereler yoluyla çözülmesi gerektiğini açıkladı.¹⁸ Rusya ise İran'a yönelik yeni yaptırımları eleştirerek, İran'ın böyle bir baskı altında hiçbir şekilde uzlaşmaya varmayacağını söyledi.¹⁹ Hindistan da BM kararlarının ötesindeki yaptırımlara karşı olduğunu söyleyerek, Nisan'dan itibaren 1 yıl

daha İran'dan petrol alacağını sinyali verdi.²⁰ Japonya ise İran'dan diğer petrol ithal eden ülkeler gibi, yaptırımların çok sert olduğunu vurguladı.²¹ Özellikle Japonya ve Güney Kore, İran'a yönelik ambargonun petrol fiyatlarına ve kendi ekonomilerine olumsuz yansımından endişe ediyorlar. Geçen Mart'taki deprem ve ardından Fukushima'daki nükleer santral kazasından sonra ekonomik olarak zor bir dönem geçiren Japonya'nın Dışişleri Bakanı Koichiro Gamba geçtiğimiz haftalarda Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerine yaptığı ziyarette, İran'dan petrol alımını durdurdukları takdirde, oluşacak kaybı telafi etmelerini istedi.²²

Bölgedeki Dinamikler

Petrol üzerinden şekillenen bu geçiş dönemi, bölgede İran'dan doğabilecek boşluğu kimin dolduracağını da belirleyecek. Suudi Arabistan oluşacak bu boşluğun farkına varmış olduğundan 16 Ocak'ta petrol piyasasındaki olası eksikliği kapatmak için, petrol

¹⁷"Full Country Analysis Brief", U.S. Energy Information Administration, Kasım 2011, <http://www.eia.gov/cabs/iran/Full.html>, erişim tarihi: 26 Ocak 2012.

¹⁸"Chinese, Iranian Officials Discuss Iran Nuke Issue", China Daily, 21 Ocak 2012, , http://www.chinadaily.com.cn/china/2012-01/21/content_14488842.htm, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

¹⁹"Russia Lashes Out at New EU Sanctions on Iran", abc NEWS, 23 Ocak 2012, <http://abcnews.go.com/International/wireStory/russia-lashes-eu-sanctions-iran-15420841#.Tx8zVYFXnao>, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

²⁰"India Said to Seek New Iran Crude Deals as Sanctions Tighten, Bloomberg Businessweek", Bloomberg Businessweek, 24 Ocak 2012, <http://news.businessweek.com/article.asp?documentKey=1376-LYAMTT6S972D01-08PFTFCERBSH3OCGTLH0UFDI1D>, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

²¹ İbid.

²²"Japan Begins Middle East Visit Seeking Oil Assistance", The Tokyo Times, 25 Ocak 2012, <http://www.tokyotimes.co.jp/2012/japan-begins-middle-east-visit-seeking-oil-assistance/>, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

üretimini arttırabileceğini söyledi.²³ İran'ın buna cevabı ise gecikmedi. Dışişleri Bakanı Ali Ekber Salih, Suudi Arabistan gibi bölge ülkelerinin İran petrolüne uygulanacak ambargoya karşılık petrol üretimlerini arttırlarsa, bu saldırgan tutumlarının bedelini ağır ödemek zorunda kalacaklarını ifade etti.²⁴ Bundan yaklaşık bir hafta sonra, İran bu sefer de AB'nin açıkladığı yeni yaptırımlara cevap olarak, yaptıkları petrol ihracatında bir azalma olursa kesinlikle Hürmüz Boğazı'nı kapatacaklarını söyledi.²⁵ Bununla beraber İran, geçtiğimiz günlerde BM Güvenlik Konseyi beş daimi üyesi ve Almanya ile müzakerelerin tekrar başlamasına olumlu baktıklarını ifade ederek, diplomasi kapılarını tamamen kapamadığının da sinyalini verdi.

İran'la ilgili bu gelişmeleri yakından izleyen ülke kuşkusuz İsrail. İran her ne kadar nükleer programının barışçıl amaçlara yönelik olduğunu söylese de İsrail'i hedef alan sert açıklamaları İsrail kamuoyunda ciddi kuşku uyandırmakta. Özellikle ABD'nin Irak'tan çekilmesinden hemen sonra Sünni Irak Cumhurbaşkanı yardımcısı Tarık el Haşimi'nin terör olaylarına karıştığı gerekçesiyle Şii Başbakan Nuri El Maliki tarafından görevinden alınarak hakkında tutuklama kararı verilmesi, bölgedeki siyasi ve askeri boşluğu İran'ın doldurarak etki alanını arttıracığına dair ciddi endişeler yaratıyor. İsrail'in eski askeri istihbarat Başkanı Amos Yadlin, ABD'nin İran'a karşı yaptırımlarını olumlu karşılarken, İran'a olası bir askeri hareket da dahil bütün senaryoları düşündüklerini söyledi. Yadlin, İran'ın nükleer silah programında kararlı olduğunu ve böyle giderse bir yıla yakın bir sürede İran'ın nükleer silaha sahip olacağını belirtti.²⁶ İran haber ajansları ise İsrail'in İran'ın bilim adamlarına suikast düzenleyerek, casusluk faaliyetlerinde bulduklarını ve şimdiden gizli bir savaşı başlattıklarına işaret ediyor. Nükleer bilim adamı, Profesör Massoud Ali Mohammadi'nin 2010 Ocak ayında Tahran'da bombalı saldırı sonucu öldürülmesi, bundan iki sene sonra ise yine Ocak ayında petrol mühendisi olan ve İran'ın Natanz uranyum zenginleştirme tesisinde çalışan Mostafa Ahmadi Roshan'ın bombalı saldırı sonucu yaşamını yitirmesi İran kamuoyunda ve parlamentosunda İsrail ve ABD karşıtı öfkeli sloganlar atılmasına neden oldu.²⁷ İran ise bölgedeki istikrarsızlığın sorumlusu olarak ABD ve İsrail'i suçlarken Kasım ayında CIA ajanı olarak casusluk yaptıkları iddiasıyla 12 kişiyi tutukladıklarını duyurdu.²⁸ Bundan bir ay sonra ise ABD'ye ait olduğunu iddia ettiği insansız casus uçağını ülkenin doğusunda etkisiz hale getirip dünya kamuoyu

²³"Oil Minister: Saudi Arabia Can Make Up for Iranian Crude", CNN, 16 Ocak 2012, http://articles.cnn.com/2012-01-16/middleeast/world_meast_saudi-oil-production_1_al-naimi-crude-saudi-oil-minister-ali?s=PM:MIDDLEEAST, erişim tarihi: 24 Ocak 2012

²⁴"Iran Advises Saudi officials Against Making Injudicious Remarks", Mehr News, 17 Ocak 2012, <http://www.mehrnews.com/en/newsdetail.aspx?NewsID=1511870>, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

²⁵"MP Terms Closure of Hormoz Strait "Iran's Minimum Reaction to Enemy Attacks", Fars News Agency, 25 Ocak 2012, <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=9007278918>, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

²⁶"Yadlin: Keep Iran Military Options on Table", David McKenzie, Kevin Flower, Security Clearance, CNN, 24 Ocak 2012, <http://security.blogs.cnn.com/2012/01/24/yadlin-keep-iran-military-options-on-table/>, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

²⁷"Iranian Official at Natanz Nuclear Site Assassinated in Tehran", Mehr News, 11 Ocak 2012, <http://www.mehrnews.com/en/NewsDetail.aspx?NewsID=1506992>, erişim tarihi: 22 Ocak 2012.

²⁸"Iran Arrests 12 CIA Agents", Saeed Kamali Dehghan, The Guardian, 24 Kasım 2012, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/24/iran-claims-arrests-of-cia-agents>, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

ile paylaştı.²⁹ Son olarak da casusluk yaptığı iddiasıyla İran asıllı ABD vatandaşı Amir Mirzai Hekmati'yi ölüm cezasına çarptırdı.³⁰ Tüm bu gelişmeler göstermektedir ki, suikast ve casusluk iddialarında bulunan İran'a yönelik yaptırımların şiddeti arttıkça, Tahran da karşılık olarak reaksiyonlarının şiddetini arttırmaktadır.

Türkiye'nin Tutumu

Bölgedeki gelişmelerin önemli bir yönünü de NATO konsepti içerisinde kurulması planlanan füze savunma sistemleri oluşturuyor. Bu bağlamda radar sistemlerinin Malatya-Kürecik'e kurulması için geçtiğimiz Eylül ayında Türkiye ile ABD arasında protokol zaptı imzalanmıştı. Anlaşmaya en sert tepki Tahran'dan geldi. İran Devrim Muhafızları Hava Komutanı Tuğgeneral Amir Ali Hajizadeh İran'a karşı herhangi bir tehdit söz konusu olduğu takdirde ilk hedeflerinin Türkiye'deki füze radarı olacağını, ardından diğer hedeflere yöneleceklerini açıkladı.³¹

Türkiye 1970 yılında yürürlüğe giren Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Antlaşma (NPT) kapsamında nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılmasını destekliyor. Bununla beraber İran'ın nükleer silaha sahip olmasına karşı, İran'ın nükleer programına ilişkin diplomatik yolla çözümü destekleyen Türkiye, AB'nin yaptığı gibi İran'a karşı ayrıca yaptırım uygulamayacağını açıkladı. 2010'da Brezilya ile beraber İran'ın barışçıl bir nükleer program geliştirmesini destekleyen Türkiye bu tutumunu korumaktadır. Türkiye, yaptırımların uygulanmamasının finans ve bankacılık sektöründe ve ABD ile ekonomik ilişkilerinde ciddi sorunlara yol açacağı düşüncesiyle, fiilen yaptırımları uygulama durumunda kalmaktadır. Özel bir şirket olan Türkiye Petrol Rafineleri A.Ş. (TÜPRAŞ) Türkiye'nin petrol rafineri kapasitesini yönetmekte ve İran ile petrol ticaretinde bulunmaktadır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız 2010'daki yaptırımlara dair "Burada özel sektörün ticareti var. Özel sektör kendi içinde, kendi ticari alışkanlıkları içinde bu alışverişe devam eder veya etmez. Bu hususta bizim de herhangi bir yaptırımımız, söylemimiz yok" diyerek hükümetin tarafsızlığını dile getirdi.³² Son yaptırımlar karşısında da benzer bir tavır alması beklenmektedir³³ ancak yaptırımlar bu sefer daha etkili olduğu için TÜPRAŞ, İran ile ticaretini durdurmak durumunda kalabilir. TÜPRAŞ'ın İran'dan petrol ithal ederken çalıştığı Halkbank Hindistan şirketlerine açılan kanallar kapandıktan sonra bazı Hint şirketlerinin de aracılığını yapmaya başlamıştı. Yaptırım durumundan haberdar olmadığını açıklayan Halkbank, sonradan yaptığı bir

²⁹"Iran Displays Plane Identified as Downed U.S. Spy Drone", [Thomas Erdbrink](http://www.washingtonpost.com/world/middle-east/iran-displays-plane-identified-as-downed-us-drone/2011/12/08/gIQA7xvGgO_story.html), Washington Post, 9 Aralık 2012, http://www.washingtonpost.com/world/middle-east/iran-displays-plane-identified-as-downed-us-drone/2011/12/08/gIQA7xvGgO_story.html, erişim tarihi: 22 Ocak 2012.

³⁰"Iran Death Sentence for CIA Spy", Amir Mirzai Hekmati, BBC News, , 9 Ocak 2012 <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-16465820>, erişim tarihi: 22 Ocak 2012.

³¹"Iranian General: "We Will Target NATO's Missile Shield in Turkey" If Attacked", Jorge Benitez, Atlantic Council, 26 Kasım 2011, <http://www.acus.org/natosource/iranian-general-we-will-target-natos-missile-shield-turkey-if-attacked>, erişim tarihi: 26 Ocak 2012

³²"Tüpraş İran'la İlişkilerini Kesiyor mu?", Sabah, 1 Ekim 2010,

http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2010/10/01/tupras_iranla_iliskilerini_kesiyor, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

³³ "Bu Kez Davutoğlu Hayır Dedi" Milliyet, 21 Ocak 2012, <http://dunya.milliyet.com.tr/bu-kez-davutoglu-hayir-dedi/dunya/dunyadetay/21.01.2012/1491737/default.htm?ref=OtherNews>, erişim tarihi: 25 Ocak 2012.

açıklamada uluslararası düzenlemelere karşı çıkmayacağını ve "gerekeni yapacağını" beyan etti.³⁴ Reuters Haber Ajansı'nın haberine göre de TÜPRAŞ İran'a alternatif arayışında ve TÜPRAŞ yetkilileri bu ay Suudi yetkililer ile temasa geçmeyi planlıyorlar.³⁵ Böylece Türkiye resmen bir tavır almadan ve dolayısıyla İran ile diplomatik ve siyasi ilişkilerini fazlasıyla yıpratmadan, ABD yaptırımlarına uyma yoluna fiilen girmiş oluyor.

Burada belirsiz olan konu ise Başkan Obama'nın Türkiye için istisnai uzatma isteyip istemeyeceğidir. TÜPRAŞ İran ile 2012 kontratını yeniledi. Bu kontrattan Haziran'dan önce çıkmazsa ABD yaptırımları devreye girecek. Yukarıda belirtildiği gibi Yasa'ya göre Obama yönetimi Kongre'ye her 60 günde bir rapor sunarak bu süreyi uzatabilir veya Yasa'yı bağlayıcı görmeyerek böyle bir girişimde bulunmayabilir. En olası senaryo Obama yönetiminin TÜPRAŞ anlaşmasını göz önünde bulundurarak süreyi uzatmasıdır.

İran'ın İç Dinamikleri: Neden Nükleer Silah?

İran'ın iç dinamikleri ülkeyi daha sert bir tavra doğru sürükleyebilir. ABD'nin Başkanlık yarışına girdiği bu süreçte, İran da yaklaşan Mart ayındaki parlamento seçimlerini bekliyor.³⁶ Parlamento seçimlerinde oluşacak tablo Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de etkili bir rol oynayacak. Dini lider Ayetullah Ali Hamaney'in öncülüğündeki gelenekselci muhafazakar grup ile Cumhurbaşkanı Ahmedinejad öncülüğündeki grup 290 üyeli İran İslami Danışma Meclisi'nin yaklaşık 200 üyesini oluşturmakta. Bunların dışında kalan üyeler ise reform yanlısı "Yeşil Hareket" mensupları ve bağımsızlardan oluşuyor. Parlamento seçimlerine Hamaney'in öncülüğünü yaptığı bloğun daha iyi hazırlandığı gözlenmekle beraber iki grubun da ortak paydası Batı karşıtlığı. Bu durumda, içinde bulunduğu coğrafyada nüfuz alanını güçlendirme arzusunda olan İran'ın dış politikayı etkin bir araç olarak kullandığı seçim döneminde Batı'yla olan ilişkilerinde olumlu bir sürece gireceğini beklemek çok da doğru olmaz.

Bu bağlamda İran, nükleer silahı batı güçleri karşısında bir sigorta olarak görüyor. Muammer Kaddafi'nin nükleer silah çalışmalarını durdurduktan aylar sonra Batı'nın da askeri katkısıyla devrilmesi, İran için önemli bir uyarı olarak algılanıyor. İran, Irak'ın da zamanında ABD tarafından işgal edilip yıkılmasını, tehdit unsuru olarak kullanabileceği bir nükleer silahı olmamasına bağlıyor. Buna karşın nükleer silah sahibi Pakistan ABD'den yüklüce fon almasına rağmen diğer ülkelere nispeten daha rahat bir politika izliyor. İsrail'in de nükleer silahının olduğuna sıkça dikkat çeken İran, nükleer silah sahibi bir ülke olmanın önündeki birçok engeli kaldıracağını, böylece bölgesel güç olarak sınıf atlayacağını düşünüyor.

³⁴ "Halkbank: İran'la İlgili Gerekeni Yaparız!", Milliyet, 30 Temmuz 2011, <http://ekonomi.milliyet.com.tr/halkbank-iran-la-ilgili-mesru-olan-islemi-yapariz/ekonomi/ekonomidetay/30.07.2011/1420545/default.htm?ref=OtherNews>, erişim tarihi: 26 Ocak 2012.

³⁵ "Exclusive - Turkey Works to Cut Dependence on Iranian Oil", Emma Farge and Jessica Donati, Reuters, 19 Ocak 2012, <http://af.reuters.com/article/worldNews/idAFTRE8011MN20120119>, erişim tarihi: 26 Ocak 2012

³⁶ İran'da dört yılda bir yapılan parlamento seçimleri 2012 yılı Mart ayında, Cumhurbaşkanlığı seçimleri ise 2013 yazında yapılacaktır.

Bu gözle görülür gidişat karşısında başta ABD ve AB olmak üzere uluslararası toplumun uygulayacağı yaptırımların ne kadar caydırıcı olacağı önümüzdeki birkaç ay içinde görülecek. İran Hürmüz Boğazı'nı kapayacağı tehdidini savurarak bu yaptırımlardan ciddi şekilde rahatsız olduğu sinyalini verdi. Buna rağmen İran'ın bu tehditler karşısında nükleer programından vazgeçmesini beklemek çok da doğru olmayacak. Ancak, uluslararası toplumu da tatmin edecek şekilde, kendini yeni bir kontrol mekanizması içine sokması beklenebilir. Tarafların manevralarını diplomasi alanında mı yoğunlaştıracakları yoksa bu gerginliğin sıcak bir çatışmaya doğru mu yöneleceği 2012 yılının en çok takip edilecek dış politika meselelerinden biri olacak. Ne olursa olsun, sonuçları sadece dünya siyasetini değil ekonomisini de ciddi biçimde etkileyecek.